

GELECEK ŞİMDİ: *SOYLENT GREEN* VE HER ŞEYİN SONU

Çiçek Coşkun¹

Louis Agassiz² 1837’de, memleketi İsviçre’nin dağlarının bir zamanlar Grönland veya Antarktika’dakiler gibi büyük buz tabakalarıyla kaplı olduğunu söylediğinde, insanlık iklim değişikliğinin etkilerinin çoktan farkındaydı (Archer ve Rahmstorf, 2012: 4). Bu farkındalık harekete geçmemizi sağlamamış olacak ki **Agassiz**’den yaklaşık iki yüzyıl sonra, iklim değişikliğinin daha da korkunç etkileri ile yüzleşiyoruz. İşin kötüsü, bir şeyler yapmak için çok geç kalmış olabiliriz.

Bu konuda bir şeyler yapmak için çok geç kalınmış olması ile ilgili pek çok film var. Apokaliptik ya da post-apokaliptik bir evrende geçen bu filmler, başımıza gelebilecekleri düşünmemize neden oluyor. Bu filmler arasında, ilk örneklerden biri olması dolayısıyla farklı bir yerde duran bir film bulunmakta: *Soylent Green*. 1973 yapımı filmin, içinde bulunduğumuz yıl nedeniyle başka bir önemi daha var. Film 2022 yılında geçiyor.

Soylent Green, **Harry Harrison**’ın bilim kurgu romanı “*Make Room! Make Room!*” dan (Yer Açın! Yer Açın!) uyarlanan, senaryosunu **Stanley R. Greenberg**’in yazdığı ve **Richard Fleischer**’in yönettiği bir filmidir. 2022 yılında New York’ta geçen filmde, şehrin nüfusu 40 milyon kişiye yükselmiştir. İklim değişikliği yüzünden havanın sürekli sıcak olduğu şehirde, gıda ve suya ulaşmak çok zordur. Sadece zengin olanlar çok iyi korunan konforlu ve klimalı konutlarında gıda ve suya ulaşabilmektedirler.

Filmin açılışında pek çok eski fotoğraf görürüz. Siyah beyaz başlayan fotoğraflar kronolojik bir sırayla dizilmiş gibidir. Nitekim zaman ilerledikçe

¹ Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

² Buzulları ve iklim değişikliğini incelemiş olan ünlü biyolog ve paleontolog (1807-1873).

fotoğraflar renklenir. Fotoğraflarda çeşitli taşıtlar, makineler, binalar, hava kirliliği, çöpler, trafik sıkışıklıkları, insan kalabalıkları ve maskeli insanlar vardır. Ardından, New York silüetinin önünde filmin adı ve mevcut durum belirir:

Soylent Green.

Yıl: 2022, Yer: New York Şehri, Nüfus: 40 milyon.

Şehirde akşamları sokağa çıkma yasağı vardır. Sadece güvenlik güçleri dışarı çıkabilmektedir. Gıda krizi nedeniyle halka Soylent denilen ve hızlı enerji veren besin maddeleri dağıtılmaktadır. Ana karakter dedektif Thorn (**Charlton Heston**) polis kâtibi (ya da, filmde eski kaynakları okuyabilenlerden kitap diye söz edildiği için, “kitap”) arkadaşı Sol (**Edward G. Robinson**) ile aynı evde yaşamakta ve geceleri devriyeye çıkmaktadır. Soylent şirketinin üst düzey yöneticilerinden olan Simonson’un (**Joseph Cotten**) öldürülmesi Thorn için olayların akışını değiştirir. Cinayeti araştırırken zenginlere evlerinde hizmetçilik ve cariyelik yapan (evin bir “mobilya”sı gibi görülen) Shirl (**Leigh Taylor-Young**) ile tanışır. Gıda yokluğu, aşırı nüfus, sıcak hava dalgaları ve sınıfsal eşitsizliklerin her yerde görüldüğü New York’ta cinayeti araştırmaya devam eden Thorn, onu durdurmaya çalışsalar da Soylent besin maddelerinin içeriğini öğrenir.

Bu metinde filmin iklim değişikliği, nüfus artışı ve sınıfsal eşitsizlikler kavramları üzerinden serbest bir okuması yapılmaya çalışılacaktır.

İklim Değişikliği

Araştırmalara göre iklim değiştikçe, iklim koşullarının mevcut dağılımının dünya üzerinde yeniden düzenlenmesi; bazı iklimlerin tamamen ortadan kalkması ve geniş bölgelerde yeni iklimlerin ortaya çıkması beklenmektedir. Pek çok türün hayatta kalabilmesi için uygun iklimlerin devamlılığı yeterli değildir. Türler de değişen iklimlere ayak uydurmak zorundadır (Loarie ve diğerleri, 2009: 1052).

Filmin ilk sahnesinde bu durumla karşılaşırız. Televizyonda, yüksek enerji veren sebze krakeri, mucizevi yeni gıda Soylent Green anlatılmaktadır. Sunucunun söylediğine göre bu hap okyanuslardan toplanan yüksek enerjili planktondan yapılmaktadır. Sunucu salının “Soylent Green günü” olduğunu söyler. Diğer günler farklı sebzelerden üretilen farklı soylentler halka

dağıtılmaktadır. Soylent, dünyanın büyük kısmına gıda sağlayan bir şirkettir. Thorn dolaptan çıkardığı bozuk margarini bir krakerin üzerine sürerek yemeye başlar ve Sol'e de ikram eder. Sol *"Benim zamanımda yiyecek yiyecekti. Bilim sihirbazları suyu zehirlemeden, toprağı kirletmeden, bitkisel ve hayvansal hayatı neredeyse yok etmeden önce."* der. *"Benim zamanımda gerçek et bulabilirdin. Yumurta vardı. Gerçek tereyağı. Dükkânlarda taze marul."* İçinde bulunulan dünyanın, filme göre 2022 yılının yani, kısa bir özetidir bu sözler. Thorn bıkkın bir edayla *"Biliyorum Sol, daha önce söylemiştin."* der. Sol devam eder *"Böyle bir iklimde nasıl yaşanır? Sürekli sıcak hava dalgası. Sera etkisi. Her şey yanıyor."* Elektrik sürekli gidip gelmektedir. Pedal çevirerek enerji üretir ve aküleri şarj ederler. Konuşmanın devamından Soylent Green yemeyi ikisinin de sevdiğini anlarız. Hatta Sol acıktığı için erkenden bitirmiştir.

Thorn dairesinden dışarı çıkar. Her yerde insanlar vardır. Geceleri sokağa çıkma yasağı olduğu için, evsiz insanlar binaların içlerinde, apartman boşluklarında yatmaktadır. Thorn bu kalabalıkların üzerinden atlayarak geçer. İlerleyen sahnelerde göreceğimiz gibi, New York'ta kalan son yeşil alanın üzeri kapatılmış ve alan koruma altına alınmıştır. Hava çok sıcaktır ve evinde klima olanlar dışında herkes sürekli terlemektedir.

Filmde iklim değişikliği nedeniyle havanın sürekli sıcak olması etkili bir biçimde gösterilmiştir. New York şehri sokakları sarı-gri renklerde ve her yer toz içindedir. Thorn sürekli boynuna bağladığı fularla gezmekte ve sık sık bu fularla terini silmektedir. Simonson'un dairesine girdiğinde klimanın çok hoşuna gitmesi ve uzun uzun klimanın önünde durması da serin havaya ne kadar ihtiyaç olduğunu göstergesidir.

İklim değişikliğinin ve kalabalık nüfusun etkileri bozuk yiyecekler ve sıcak hava dalgasıyla sınırlı değildir elbette. Su, ulaşılmaması çok zor bir ihtiyaç haline gelmiştir. Halka karne ile dağıtılan su, çok idareli kullanılmakta, çoğu zaman banyo yapmaya yetmemektedir. Sadece zenginler yeterli suya ve gıdaya ulaşabilmektedir. Shirl, yalnız kalmaktan korktuğu için Thorn'un yanında kalmasını istediğinde onu ikna etmek için *“Duş alabilirsin, suyu istediğin kadar açık bırakırsın.”* der. Thorn su olmadığı için o kadar uzun süredir duş almamıştır ki hemen ikna olur.

Gıda maddelerinin satıldığı marketler, yağmalanma ihtimaline karşı kalın tel örgülerle korunmaktadır. Temel gıda maddelerinin büyük çoğunluğu bulunamaz hale gelmiştir. Thorn, Simonson'un dairesinden sebze ve et alarak eve getirdiğinde çok sevinen Sol, sevinçten ağlar. Sonra da *“Biz bu hale nasıl geldik?”* diye sorar. *“Kimse umursamıyor, kimse çabalamıyor. Benim gibi.”*

Nüfus Artışı

Filmin en başında New York şehrinin nüfusunun 40 milyon kişi olduğu yazılarak, bunun filmde temel bir problem olarak ele alınacağının sinyali verilir. Thorn'un gece evinden dışarı çıktığı sahnede, apartman boşluğuna ve merdivenlere üst üste yığılmış insanlar ve Thorn'un hiç umursamadan onların üstünden atlayarak geçmesi, bu durumun uzun zamandır devam etmekte olduğunun göstergesidir.

Dışarıyı gördüğümüz sahnede Donovan (**Roy Jensen**) eski bir arabanın üzerinde oturan Gilbert'e (**Stephen Young**) yaklaşır. Her yer park edilmiş arabalar ve onların etrafında oturan insanlarla doludur. Arabanın içine girerler, arabanın arka koltuğunda da birileri oturmaktadır. Donovan Gilbert'e bir levye verir ve Simonson'u öldürmesini ister.

Gilbert elindeki levye ile aradaki büyük bir hendeği ve yüksek bir duvarı aşarak korunaklı bir siteye girer. Zenginlerin oturduğu belli olan sitede, tek başına olan Simonson'un dairesine girer. Gilbert onu gönderenlerin Simonson'a artık güvenmediklerini ve onun bir tehlike olduğunu iletir. Simonson şaşırmaz ve hatta onlara hak verir. Kaderine razı olmuştur. Gilbert elindeki levye ile onu öldürür. Filmin devamında Simonson'un soylent gıdalarının içeriği nedeniyle suçluluk duyduğunu ve pişman olduğunu öğreniriz. Diğerleri bu nedenle onun ortadan kalkmasını istemişlerdir.

Bu cinayet davasına Thorn bakar. Bina görevlisi Charles (**Leonard Stone**) ve koruma Tab (**Chuck Connors**) ile görüşür. Alarmlar ve tarayıcılar birkaç gün öncesinden bozulmuştur. İkisi de başka bir şey bilmediklerini söyler. Ama ona göre bütün teknolojik aletler sürekli bozulmaktadır. Thorn, Shirl'un de ifadesini alır. Bu esnada evdeki klimadan, musluktan akan sudan, sabundan, rahat mobilyalardan ne kadar etkilendiğini görürüz. Su ve sabunla yüzünü yıkar; evdeki kendine göre değerli ve işine yarayacak eşyaları ve yiyecekleri hiç çekinmeden yanına alır. Olayı gelen ekibe cinayet olarak bildirir. Simonson'un cesedinin çöp öğütücüsüne gönderilmesini söyler. Nüfus o kadar artmıştır ki, hayatını kaybeden kişilerin cesetleri cenaze töreni bile yapılmadan çöp öğütücülerine gönderilmektedir.

Thorn, Shirl'den Simonson'un son zamanlarında değişik olduğunu, bazen ağladığını ve kiliseye gittiğini öğrenir. Simonson'un gittiği kiliseye giderek rahiple görüşmek ister. Kilise inanılmaz kalabalıktır ve kalacak yeri olmayan insanlara yer sağlamak asıl işleri olmuştur. Rahip de çok fazla insan olduğunu, asıl görevinin onlara kalacak yer ayarlamak haline geldiğini söyler. Rahip paralize olmuş gibidir. Thorn, Simonson'un ona ne söylediğini öğrenmek ister. Rahip "Size söyleyemem, bu beni mahvediyor." der. Thorn ne olduğunu sorduğunda rahip "Gerçek." der. "Tüm gerçek."

Paul Ehrlich ünlü *Nüfus Patlaması (The Population Bomb)* kitabında, dünyada aşırı nüfus artışı nedeniyle çevresel felaketler yaşanacağını yazar (1988 [kitabın ilk baskısı 1968 yılında yapılmıştır]). Kitabın "Problem" başlıklı ilk bölümünün alt başlıkları sırasıyla "Çok Fazla İnsan" (*Too many people*), "Çok Az Yiyecek" (*Too little food*) ve "Ölmekte Olan Bir Gezegen" (*A dying planet*) şeklindedir. Filmin

tümü de bu alt başlıkların işlenişi gibidir. Pek çok sahnede kalabalık nüfus ve yetersiz kaynakların yarattığı zorluk karşımıza çıkar. Sol'un karne ile su almaya gittiği sahnelerde ya da Soylent Green'in halka dağıtıldığı sahnelerde ortaya çıkan izdiham bizlere bu durumu gösterir.

Bu konudaki en etkileyici sahnelerden birisi Thorn'un çevik kuvvet olarak görevlendirildiği Soylent Green dağıtım alanında geçen sahnedir. Thorn'un amiri Hatcher (**Brock Peters**), Donovan istediği için cinayetin üstünü kapatmak ister. Thorn bunu reddedince, uzaklaştırılmak için çevik kuvvet olarak görevlendirilir ve salı günü Soylent Green dağıtım alanına gönderilir. Buradaki kalabalık, insanların Soylent Green almak için giriştikleri mücadele, kenarlarda ucuza satılan soylent kırıntıları, sıcak hava ve Soylent Green erken tükendiği için yaşanan izdiham çok fazla insan, çok az yiyecek ve ölmekte olan bir gezegenin görüntüleri gibidir.

Sınıfsal Eşitsizlikler

Film iklim krizi ve nüfus artışının yanında, kapitalizmin girdiği krizi de aktarmaktadır. İnsanların emek harcıyarak artı değer yaratması ve işgücünün yeniden üretimi, içinde bulunulan durumda son bulmuştur. Büyük çoğunluk, hayatta kalma savaşı vermektedir.

Soylent Şirketi emek değer teorisinde ilginç bir bükülme sunmaktadır. Burada, işçilere sıradan mallar üretmeleri veya ortak hizmetler sunmaları için ödeme yapılmaz. Nüfusun büyük çoğunluğu, insanların hayatta kalması için kullanılan Soylent krakerlerinin satın alınması için kullanılan kamu refahının parçası olarak görülür (Lipschutz, 2006: 576). Bu bağlamda artı değer, Soylent Green'in

piyasadaki fiyatı ile ölümden sonra bedeni krakere dönüştürmek için gereken emeğin maliyeti arasındaki farktır (Lipschutz, 2006: 576).

Bu sistemde nüfusun büyük çoğunluğu hayatta kalma savaşı verirken, kaynakları elinde bulunduran ve Soylent şirketini kontrol eden küçük bir grup (ki anladığımız kadarıyla hepsi beyaz ve erkektir) son derece rahat bir hayat yaşamaktadır. Yaşanan sınıfsal eşitsizlikler filmin pek çok sahnesinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Gilbert'ın Simonson'un evine girmeye çalıştığı sahnede, zenginlerin evlerinin etrafında hendekler olduğunu, alarmlar ve kameralarla kale gibi korunduklarını görürüz. Evlerin içi de son derece geniş ve rahat döşenmiştir. Thorn'un soruşturma amacıyla gittiği evlerde beğendiği şeyleri, özellikle yiyecek maddelerini almakta bir sakınca görmemesi; zengin birinin evine giderse evdeki eşyalara, klimaya, yiyeceklere hayranlıkla bakması ve rahatça eşyaları karıştırması da ahlaki bir çöküntü içinde olmasının yanında, bütün bunlardan çok uzun zamandır uzak olduğunun göstergeleridir.

Kadınlar da bu eşitsiz yapıda birer “eşya” gibi görülmektedir. Shirl ve onun gibi pek çok kadın zenginlere hizmet etmektedirler. Bu genç kadınlar kiracılar ya da ev sahipleriyle onlar istediği müddetçe birlikte yaşamaktadırlar. Bazıları şahsi anlaşma yapmakta, bazıları ise zengin rezidansların hizmeti olarak, evin mobilyası gibi, kiracıya sunulmaktadır. Herhangi bir hakları ya da gidebilecekleri bir yer yoktur. Beyaz ve erkek zenginler, bu eşitsiz sistemin kendi yararlarına olacak şekilde devam etmesi için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Sistemin devamlılığı için her şeyin yapıldığını Thorn ve Shirl arasında geçen bir sahnede net bir şekilde görürüz. Shirl, Thorn'a “Buradan gidelim” der. Thorn, başka şehirlerin de aynı durumda olduğunu söyler. Shirl kırsal alana

gidebileceklerini söyler. Thorn “İmkânsız. Oradaki çiftlikleri kale gibi koruyorlar.” der. Yaklaşmaları bile mümkün değildir. Toprağın kıymetli olduğunu ve korunduğunu söyler. Çöp öğütücüler de çok iyi korunmaktadır. Yanına yaklaşmak mümkün değildir. Shirl “Yani gidebileceğimiz hiçbir yer yok.” der. Dünyada gidilebilecek ya da rahat yaşanacak bir yer kalmamıştır.

Eve Gitmek ya da Her Şeyin Yok Oluşu

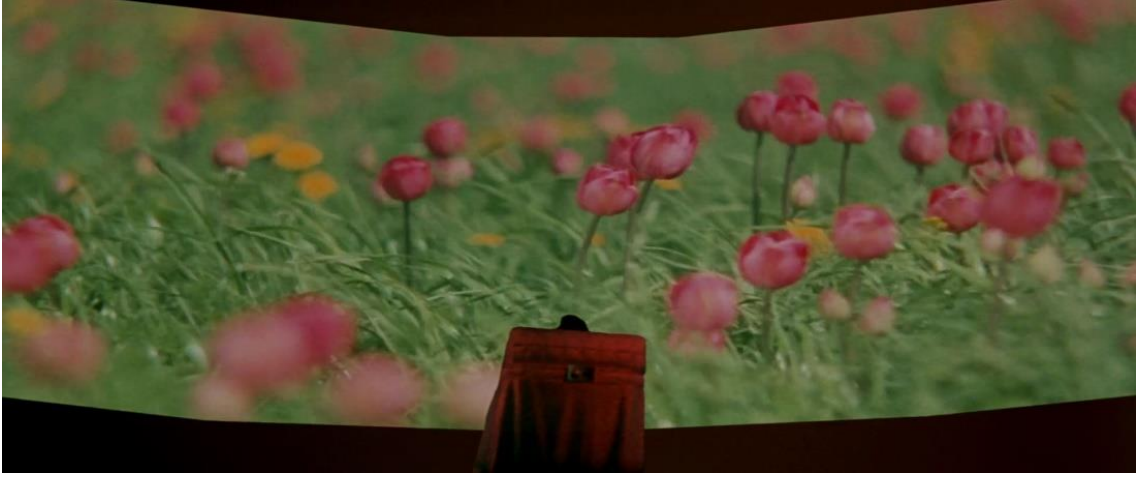
Metaforik bir şekilde her şeyin ve de filmin sonu, Sol’un Simonson davasını araştırmak için arşive gitmesiyle başlar. Arşiv çok sayıda kitaptan oluşan ve yalnızca yetkili personelin girişine izin verilen bir yerdir. Arşivde eski metinleri ve kitapları okuyabilen yaşlı görevliler çalışmaktadır. Sol burada Soylen’in insan bedenlerinden yapıldığını öğrenir ve şok olur. Arşivdekilerin bu konuda kanıt ihtiyacı vardır. Sol yaşadığı çöküntünün etkisiyle, gerçeği evde bulacağını söyleyerek oradan ayrılır.

Sonraki sahnede Sol’ü büyük beyaz ve klimalı bir binaya girerken görürüz. Girişte bir onay formu imzalar. Ona en sevdiği rengi ve müziği sorarlar. “Turuncu” der. Hafif klasik müzik sevmektedir. Onu beyazlar giyinmiş iki görevlinin olduğu büyük bir odaya alıp yatağa yatırır ve bir içecek içirirler. Bu esnada Thorn eve döner ve Sol’ün “Eve gidiyorum” notunu görür. Koşarak Sol’ün bulunduğu yere gider. Polis olduğu için içeri girebilir. O anda, Sol’ün ev dediği yerin, ölmek isteyen insanların gittiği ve son arzularının yerine getirilerek ölmelerinin sağlandığı bir ötanazi tesisi olduğunu anlarız. Sol’e içirilen şey bir tür zehirdir.

Thorn Sol'ün bulunduğu bölmeye gider. Yanına giremez ama onunla konuşabilir. Tam o anda, Sol'ün bulunduğu bölmenin duvarlarında bir tür projeksiyon gösterisi başlar. Çiçekler, özgürce gezen hayvanlar, denizler ve ormanlar vardır görüntülerde. Thorn'un adeta nutku tutulur, bir süre konuşamaz.

Sol'e seslendiğinde Sol geldiği için ona teşekkür eder ve çok uzun yaşadığını söyler. Sonra da duvardaki görüntüleri kastederek, "*Sana söylemiştim.*" der. Thorn "*Hiç bilmiyordum Sol.*" der. Dünyanın eski halini duvardaki görüntülerden izleyerek, Sol'ün birazdan gerçekleşecek ölümü üzerinden, yitip giden dünyaya yas tutarlar.

Sol, Soyilent Green hakkında öğrendiği gerçeği Thorn'a söyler. Ona "*Arşiv'e git, onlar her şeyi biliyor ama kanıt ihtiyaçları var.*" der. Thorn dehşete düşer. Tesisten çıkarılan cesetlerin konulduğu çöp arabalarından birine gizlice binerek çöp öğütme tesisine girer. Orada şahit olduğu acı gerçeğin ne olduğunu izleyiciler olarak biz de nihayet öğreniriz. Ölen insanlar çöp öğütme tesisinde öğütülerek soyilent besin maddelerine dönüştürülmektedirler. Soyilent insanlardan yapılmaktadır.

Thorn tesiste görevliler tarafından fark edilir. Kaçmayı başarır. Gerçeği öğrendiğini fark edince onu ortadan kaldırmak için peşine takılırlar. Hatcher'ı arar. Görevli onu bağlamaya çalışırken, önce Shirl'ü arar.³ Shirl eve gelen yeni kiracının onu beğendiğini söyler. Thorn Shirl'e orada kalmasını söyler. Shirl Thorn'a onunla yaşamak istediğini söylediğinde, Thorn "*Sadece yaşa.*" der. Önemli olan hayatta kalmaktır.

³ Filmin 2022 yılında teknolojik gelişmelerin nasıl olabileceğine dair bir kurgusu yoktur. Telefonlar, saatler, televizyonlar gibi araçların hepsi 1970'li yıllarda olduğu şekliyle gösterilmektedir.

Hatcher ile konuşabildiğinde yardım ister. Thorn'u vururlar ama bir kiliseye kaçmayı başarır. Kilise o kadar kalabalıktır ve insanlar o kadar üst üste uyumaktadır ki, peşinden giden Tab (rezidansın korumasıdır ama aslında Soylent şirketi için çalışmaktadır) Thorn'u hemen bulamaz. Aralarında geçen boğuşma sonrası, Thorn Tab'ı öldürür. Kendisi de yaralıdır. Görevliler ve Hatcher gelir. Hatcher'a "*Kanıtım var. Soylent Green insanlardan yapılıyor.*" der; "*Herkesi uyardığımız lazım.*" Hatcher'dan arşive gitmesini ister. Onların her şeyi bildiğini söyler. "*Onları durdurmamız lazım. Yoksa bizi hayvanlar gibi çoğaltıp, bizden Soylent üretecekler!*" diye bağırır. Son sahnede sedye ile götürülen Thorn'un havaya kalkmış kanlı elini görürüz. Hatcher'ın arşive gidip gerçeğin öğrenilmesini sağlayıp sağlamayacağını ise bilemeyiz.

Sonuç

"Soylent Green izleyiciye olası bir gelecekte kaybedebileceklerini, başına gelebilecek felaketleri anlatarak yaşadığı zamanda yapmakta olduklarının (aşırı üreme ve tüketim, çevrenin bozulması, vb.) gelecekte nelere yol açacağını, düşündürmeye çalışıyor." (Sol ve Sol, 2021: 419). Bir anlamda, gerçek olmamasını umduğumuz altıncı yok oluşun (daha önce beş tane kitlesel yok oluş yaşandı) (Kolbert, 2016), bir asteroidin Dünyaya çarpması gibi bir nedenle değil de insan eliyle meydana getirilmesinin nasıl şekillenebileceğini aktarma çabası diyebiliriz film için.

İçinde bulunduğumuz 2022 yılında ise, iklim değişikliğinin etkileri bütünüyle hissediliyor. Sıcak geçen kış mevsimleri, dünyanın her tarafında çıkan orman yangınları, sel baskınları, çeşitli türlerin yok oluşu, suyun azalması, gıda krizi derken, sona yaklaşmış olmamayı umuyoruz. Filmin elbette ki, insan etinin besin maddesi olarak kullanılması gibi aşırı, gerçekdışı ve korkunç bir kurgusu var. Günümüz dünyasında ise doğayı ve hayvanları alabildiğine sömürüyoruz. Bir kısmımız bu konuda bilinçli ve elinden geleni yapıyor olsa da hala gidilecek çok yolumuz var.

Kaynaklar

- Archer, D., Rahmstorf, S. (2012) *The Climate Crisis: An Introductory Guide to Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press
- Ehrlich, P. (1988) *The Population Bomb*. New York: Ballantine Books
- Kolbert, E. (2016) *Altıncı Yok Oluş*. İstanbul: Okuyan Us Yayınları
- Lipschutz, R. D. (2006) *Soylent Green ... is ... PEOPLE!': Labour, Bodies and Capital in the Global Political Economy*. *Millennium: Journal of International Studies*. 34 (2): 573-576
- Loarie, S. R., Duffy, P. B., Hamilton, H., Asner, G. P., Field, C.B., Ackerly, D. (2009) *The velocity of climate change*, *Nature*, 462 (24/31): 1052-1057
- Sol, E. O.; Sol, A. (2021) *Soylent Green: Kara Bir Film, Kapkara Bir Gelecek*. *SineFilozofi Dergisi*. Özel Sayı 6 (11): 410-426